

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Голубенка Владислава Ігоровича на тему:
«Формування механізмів екологізації аграрного виробництва»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 051
Економіка галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Актуальність обраної теми зумовлена критичним рівнем антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, що спричиняє поглиблення екологічних дисбалансів і становить реальну загрозу сталому розвитку та національній безпеці України. Автор переконливо доводить, що аграрне виробництво охоплює майже 80 % території держави, а деградаційні процеси ґрунтів уже торкнулися понад половини сільськогосподарських угідь, що супроводжується істотними втратами гумусу. За таких умов екологізація аграрного виробництва постає як об'єктивна необхідність збереження природно-ресурсного потенціалу та забезпечення продовольчої безпеки.

Особливої гостроти зазначена проблематика набуває в умовах воєнного стану, коли значні площі земель зазнали забруднення мінами, важкими металами та іншими токсичними речовинами, що суттєво обмежує можливості їх безпечного використання і потребує впровадження нових підходів до відновлення та раціонального землекористування. У цьому контексті екологізація аграрного виробництва розглядається автором не лише як інструмент мінімізації негативного впливу на довкілля, а й як чинник підвищення економічної стійкості галузі.

Водночас актуальність теми зумовлена й євроінтеграційним вектором розвитку України, що передбачає гармонізацію аграрної політики з екологічними стандартами ЄС та зростання ролі органічного виробництва як конкурентної переваги на зовнішніх ринках. У дисертації обґрунтовано, що формування ефективних механізмів екологізації є важливою передумовою інтеграції вітчизняних виробників у європейські ланцюги доданої вартості.

Дисертаційне дослідження органічно пов'язане з тематикою науково-дослідних робіт кафедри економіки Уманського національного університету та виконане в межах теми «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522), що свідчить про його

відповідність пріоритетним напрямам розвитку економічної науки та практики і підкреслює цільову спрямованість отриманих результатів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є достатньо обґрунтованими й достовірними, що забезпечено ґрунтовною теоретичною базою та широкою інформаційно-емпіричною основою дослідження. Автор опрацював 194 джерела, серед яких праці вітчизняних і зарубіжних науковців, нормативно-правові акти, статистичні матеріали та аналітичні звіти, що дало змогу всебічно розкрити досліджувану проблематику.

Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується застосуванням комплексного методичного інструментарію, зокрема системного та структурно-функціонального аналізу – для дослідження сутності й складових механізмів екологізації; SWOT-аналізу – для оцінки умов розвитку ринку органічної продукції; економіко-статистичних методів – для аналізу динаміки та ефективності екологоорієнтованого аграрного виробництва; методів моделювання та кластерного аналізу – для обґрунтування напрямів інтегрованого розвитку підприємств.

Дисертаційна робота характеризується чіткою логічною структурою: у першому розділі сформовано теоретико-методичні засади дослідження, у другому – здійснено глибокий аналіз сучасного стану екологізації аграрного виробництва та системи державної підтримки, у третьому – розроблено стратегічні напрями й практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів екологізації. Така послідовність викладу матеріалу забезпечує внутрішню узгодженість наукових положень і логічний зв'язок між поставленими завданнями та отриманими результатами.

Автор продемонстрував високий рівень володіння економіко-статистичними методами при оцінці еколого-економічної ефективності землекористування, що підтверджується коректністю розрахунків, репрезентативністю використаних показників і аргументованістю інтерпретації результатів. Висновки та рекомендації логічно випливають із проведеного аналізу, є науково обґрунтованими, узгоджуються з метою та завданнями дослідження і мають практичну спрямованість.

Загалом ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дисертаційної роботи не викликає сумнівів і підтверджує належний науково-методичний рівень виконаного дослідження.

3. Наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна полягає у вирішенні важливого завдання щодо формування механізмів трансформації аграрної сфери:

У дисертації обґрунтовано системний підхід до формування механізмів екологізації аграрного виробництва, який поєднує інституційні, економічні та інноваційні інструменти управління розвитком екологоорієнтованих підприємств. Автором удосконалено трактування екологізації як багаторівневого керованого процесу трансформації аграрного сектору на засадах сталого розвитку та ресурсозбереження.

Уперше в організаційно-економічний механізм державного управління включено соціальний блок інструментів, що дозволяє залучати людський капітал та формувати екологічно відповідальну поведінку через освіту та громадський контроль.

Запропоновано авторську модель інституційного забезпечення, яка інтегрує чотири функціональні блоки інститутів (нормативно-правові, економічні, соціально-культурні та організаційно-управлінські) на принципах партнерства та інноваційності.

Дістали подальшого розвитку принципи екологізації, які доповнено принципами інтегрованого управління родючістю ґрунтів та превентивності, що забезпечує збалансованість агроєкосистем у довгостроковій перспективі.

Науково обґрунтованою є запропонована кластерна модель інтегрованого розвитку екологічно орієнтованих аграрних підприємств, що передбачає формування регіонального органічного кластера як інструменту підвищення еколого-економічної ефективності, конкурентоспроможності продукції та синергії використання ресурсного потенціалу.

4. Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування при розробленні програм державної та регіональної підтримки екологізації аграрного виробництва, у діяльності аграрних підприємств при виборі стратегічних напрямів розвитку, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти економічного та аграрного профілю. Запропоновані рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використані для формування ефективної політики розвитку органічного виробництва в Україні.

Практична цінність результатів підтверджується їх впровадженням у діяльність конкретних суб'єктів:

-Рекомендації щодо формування мережі регіональних органічних кластерів враховані при підготовці пропозицій для суб'єктів господарювання (довідка № 4592 від 12.11.2025).

-У ТОВ «ІСКРА-ЮГ» впроваджено елементи «зеленої» трансформації та алгоритм організаційно-економічного механізму, що дозволило підприємству зменшити витрати на добрива та паливо на 7 % (довідка № 48 від 23.06.2025).

- Матеріали дослідження інтегровано в навчальний процес Уманського національного університету садівництва при викладанні дисциплін «Економіка аграрного бізнесу» та «Еколого-економічна діяльність аграрних підприємств» (довідка № 2394/01-10 від 12.11.2025)

5. Повнота викладу результатів у опублікованих працях.

Основні наукові результати висвітлені у 15 наукових працях, серед яких 5 статей у фахових виданнях (3 одноосібні) та розділ у закордонній колективній монографії. Результати апробовані на 10 міжнародних та всеукраїнських конференціях. В опублікованих працях знайшли відображення положення наукової новизни і висновки за результатами дослідження. За побудовою та структурою наукові праці автора відповідають вимогам до наукових публікацій.

6. Характеристика єдності змісту та відповідності спеціальності.

Матеріал дисертаційної роботи викладено на 213 сторінках, з яких 161 сторінка основного тексту; робота містить 27 таблиць, 35 рисунків та додатки. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел включає 194 найменування.

В роботі чітко простежується послідовність і логічність викладення інформації, а також рівномірність наповнення всіх розділів. Загальні висновки дисертації повністю відповідають поставленим науковим завданням і є змістовними. Робота є завершеною самостійною науковою працею, оформленою відповідно до «Вимог до оформлення дисертації», затверджених наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами).

Можна стверджувати, що поставлена мета дослідження була досягнута в повному обсязі. Дисертаційна робота є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному теоретичному і прикладному рівні. За змістом, структурою, викладом матеріалу та висновками дисертація у повній мірі відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи роботу, слід висловити такі побажання:

1. У SWOT-аналізі ринку органічної продукції (с. 110–112) було б доцільно ширше й системніше висвітлити специфічні ризики, пов'язані з логістичними обмеженнями в умовах воєнного стану. Зокрема, доцільним є деталізувати вплив руйнування транспортної інфраструктури, дефіциту паливно-енергетичних ресурсів, подорожчання перевезень, обмеженого доступу до портів та зміни експортних маршрутів на формування витрат і конкурентоспроможність органічної продукції. Крім того, корисним було б відобразити можливі механізми мінімізації зазначених ризиків (диверсифікація логістичних каналів, розвиток регіональних ланцюгів постачання, кооперація виробників), що підвищило б прикладну спрямованість проведеного аналізу.

2. При обґрунтуванні кластерної моделі інтегрованого розвитку екологічно орієнтованих аграрних підприємств (розділ 3.3) варто було б детальніше розкрити механізм цифрової взаємодії між учасниками кластера. Зокрема, доцільним є конкретизувати склад і функції інформаційних систем, які можуть забезпечувати обмін даними між виробниками, переробними підприємствами, логістичними операторами та органами сертифікації, а також визначити інструменти моніторингу еколого-економічних показників у режимі реального часу. Розроблення прикладів цифрових платформ або схем інформаційних потоків дозволило б посилити практичну реалізованість запропонованої кластерної моделі.

3. Бажано було б поглибити порівняльний аналіз фінансових показників діяльності підприємств (табл. 3.5) шляхом залучення ширшої вибірки суб'єктів господарювання з різних регіонів України та з різною спеціалізацією. Це дало б змогу більш повно врахувати регіональні відмінності умов виробництва, рівень розвитку інфраструктури та доступ до ринків збуту, а також підвищити репрезентативність отриманих результатів. Крім того, доцільним було б простежити динаміку показників у часі, що дозволило б обґрунтувати стійкість виявлених тенденцій і підтвердити універсальність запропонованих автором підходів.

Однак, вказані зауваження й побажання не знижують теоретичної і практичної значущості роботи, спрямовані на використання їх у подальшій науковій роботі дисертанта.

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Голубенка Владислава Ігоровича є цілісною, самостійною науковою працею, що вирішує важливе завдання формування механізмів екологізації аграрного виробництва. Робота характеризується чіткістю змісту, містить науково обґрунтовані теоретико-практичні результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувача та достатньо повно представлені у наукових працях. Одержані результати у сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо формування механізмів екологізації аграрного виробництва.

Дисертація відповідає вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор – Голубенко Владислав Ігорович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму та готельно-
ресторанної справи
Уманського національного університету

Світлана ТИМЧУК